

hypocausti superioris celebratae, qua peracta Germanice me Archidux est allocutus, iubens pro labore dari praemium 14 florenos Vngaricos.

[30. Jul.] ...abit Ioannes Engelman Iglouiensis. [Initium adnotationis in margine scriptae decisum est?]

[1. pagina Augusti] Catharina[?] celebrat nuptias.

[4. Oct.] Bartphae celebratur Synodus cui et ipse cum Notario, Ekardo Sartor, Sautero, Georg[i]o Stalo, Joh[anne] Mihál interfui.

[12. Dec.] Sepelitur Lucas Feri Tricesimator Apoplexia prostratus.

[17. Dec.] Stephanus Botzkaj Legatus Transsylvanus, advenit cum 7. curribus, dimissus 19. Decembris.

[28. Mai.]

O lumen Patriae Matthia maxime Regum
 Ille tuus Pannon, theuthona jura colet.
 Hungara Germano tradetur Sceptra tyranno
 Sceptringer et Reno subditus Ister erit.
 Ignibus unda prius miscetur, sidera terrae
 Jupiter has gentes, quam sociare queat.
 Thomas Zechy scribebat.

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

Három új Hungarica és szerzőjük. Fri(d)valdszky Imréről van szó, akit Szinnyei is említ enciklopédiájában. Élete és munkássága részletesebben is ismertté vált a Frivaldszky-család kutatása folytán.¹ Először is fia és nem apja Fridvaldszky Simonnak (1609?–1672 u.), aki viszont unokája a család nemességét megszerző Frivaldszky Jánosnak (1515k–1606), Thurzó György nádor lietavai provizorának. 1620 táján került el a család ősi birtokáról, a Trencsén-megyei Frivaldról.

Tanulmányait nem tudni, hol folytatta, 1626-ból maradt fenn Logica-ja,² amely nem önálló mű, hanem gimnáziumi jegyzet („Conseritum per Simonem F.”), tehát az 1626–27. tanévben kb. 17 éves lehetett. Breznóbányán tanít 1630–1634-ben az evangélikus iskolában. Ugyanez évben Okolicsnán (Liptószentandrás mellett) „vindicatus”, 1653-ban Német-Lipcse (Partizanska Lupča) paróchusa és Liptó megye gyülekezetének szeniorja. 1647-ben előtte még más volt ez utóbbi tisztségben.³ 1660-ban Hnilitzenus rajeci pap több más személy között neki is ajánlja Wittenbergben megjelent könyvét.⁴ 1672-ben Németlipcse evangélikus templomát a katolikusok fegyverrel elfoglalják, parochusát lelkészársaival együtt Pozsonyba idézik – bíróság elé. Itt okt. 8-án, hogy ne száműzzék, reverzálist ír alá, hogy lemond a lelkészi tevékenységről, sőt, ez, a Rezik által

¹ Frivaldszky családtörténet. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár (= OSzK), Fol. Hung. 3631/2 (1996)

² Frivaldszky Simon: Logica. 1626, 187 folio, 170 × 110 mm, kézirat. Tiszáninneri Ref. Egyházkerület Nagykönyvtára, Kt. 588

³ Az alábbi források ellentmondásos anyagaiból kihámozva: Rezik János: Gymnasiologia I–II. sectio, OSzK Quart. Lat. 29, I. sectio XII. caput XI. és tartalomjegyzék; II. sectio II. caput tartalomjegyzék; REZIK, JÁN–MATTHEIDES, SAMUEL: *Gymnasiologia*. Bratislava, 1971. 137, 205, 250, 367. FABO András: *Monumenta* ... III. Pest, 1861. 57, 62, 286. SZINNYEI J.: *Magyar írók élete és munkái*. III. Bp. 1894. 759. adatai a fentiekől függenek.

⁴ SZABÓ Károly–HELLEBRANT Árpád: *Régi Magyar Könyvtár I–IV*. (RMK) III/1 655–656.

„jó embernek”, a „megye legtisztelietreméltóbbjának” nevezett személy végül katolizál is, mert állítása szerint visszatetszést keltett benne, hogy egy szomszéd falu lelkésze egy lányt fiúnak kereszttelt. Nem tudjuk, tovább mi lehetett a sorsa.⁵

Fri(d)valdszky Ferenc (1640 k.–1686 u.) minden valószínűség szerint az előbbinek a fia. Egy ideig F. Simon mellett lelkészkedik, Lányi Illés 1660 után mint tudós „Akadémikust” szónoklattal tiszteli meg.⁶ Parochus lesz Némethlipcsén, amely 1682. dec. 18. óta ismét evangélikus, de rövid ideig, mert 1686. nov. 13-án – most már véglegesen – a templom katolikus kézre kerül.⁷

Fri(d)valdszky Imre (1657?–1731) F. Simon fia.⁸ Születési éve úgy valószínűsíthető, hogy ez évben születik a család pártfogójának, Thököly II. Istvánnak fia is, akit szintén Imrének kereszttelnek (ő a későbbi kuruc vezér), előbbi anyai nagybátyja, Thurzó Imre tiszteletére. Tanulmányai befejezésékképp 1677 téli félévében a jénai egyetemre iratkozik be, a teológiára, gratis, augusztus 17-én.⁹

Ránk maradt egy metafizikai műve¹⁰ 1678-ból, amely „Slevogt Pál (= Paul Slevogt 1595–1655) akadémiai értekezéseinek tizenötödike”, azaz az adott témájú első ízben 1652-ben Slevogt elnöksége alatt elhangzott disputa újra való lefolytatása. Végzős kollégák tiszteletére közölt alkalmi versgyűjteményekbe is ír egy-egy ünneplő verset.¹¹ 1678-ban 52 sor hexametert, 1679-ben 28 sor, 1682-ben 16 sor disztichont. Kérdés, hogy az ő tiszteletére készült-e ilyen gyűjtemény, amikor a következő évben ő fejezi be tanulmányait, s a lengyelországi Boianowoba megye lelkésze és professzornak,¹² ahol éppen üresedés van, 1683 elején. Elődje Sinapius volt, Thurzó Imre háziprédikátorának fia. Talán az ő révén került oda, habár pedagógiai elveik egymástól eltérnek. Sinapius nagy iskola-drámaíró volt, ezt utóda nem művelte. E vidéki gimnázium tantervét nagy ambícióval alakítja át, az antik klasszikusok tanulmányozását a középpontba állítva a humanista ideál szerint, valamint a latin nyelvet és szónoklás ismeretét. Három tankönyvet ír, poétikáról, logikáról és retorikáról, e könyveket a közeli Lesznóban adják ki. A poétikát latin verssel a helyi földesúr feleségének ajánlja, aki az iskola nagy támogatója.

A három mű címléírása Estreicher¹³ lengyel bibliográfiájában található, pontosabban a második műé csak rövidített formában. Ennek teljes leírását Wotschkétől vettem át,¹⁴ akinek műve Frivaldszky Imre Boianowo-beli tartózkodását illetően a legfontosabb forrás:

- Opusculum Institutionum Poeticarum, ut et Hermetis epistolici, ad analysin, et genesis epistolarum latinarum viam commonstrantis. Cum duplici Appendice I. De variatione styli, II. De ortographia et interpunctione, in usum Illustris Scholae

⁵ FABO 1861. III. 52.

⁶ Gymnasiologia OSzK Fol Lat. 59 III. sectio, XXIII caput, tartalomjegyzék és XXIII. §; REZIK 1971: 499.

⁷ FABO 1861. III. 62.

⁸ ellentétben REZIK 1971, 137. és SZINNYEI adatával

⁹ MOKOS Gyula: *Magyarországi tanulók a jénai egyetemen*. 1890. 26.

¹⁰ *De primo conceptu Dei nostro intelligenti modo, Sub Praes. Valentino Velthen*. Jena, 1687; (RMK, III/2. 132.)

¹¹ In: *Echo Salana*. Jena 1678; *Vade Prosperum*. Jena, 1679; *Cum Deo*. Jena, 1682; (RMK, III/2: 132, 161, 228)

¹² HAAN, Ludovico: *Jena Hungarica*. Gyula. 1858. BIERBRUNNER-KISS: *Új Magyar Athenas*. 1852. 547.

¹³ ESTREICHER, K.: *Bibliografia Polska*. Kraków, 1898, XVI. 331

¹⁴ WOTSCHKE, Theodor: *Das evangelische Provinzialgymnasium zu Bojanowo*. = Zeitschrift des Historische Gesellschaft für Provinz Polen XXIX. évf. (1906k.) 136–138.

Neo-Bojan. Concinnatum, Opella M. Emerici Fridvaldski, ibid. Rect. Lesnae imprimebat Michael Buk. 1684, nyolcadrét.

- Praeludium logicum assertionibus ad exercitandos tyrones propositis institutum, quod perillustri ac magn. dn. dn. Boguslao de Bojanowa Bojanowsky ... Musae exiles ferunt anno 1687 die 22. September. Lesnae imprim. Mich. Buk., név nélkül.
- Tirocinium rhetoricum, facilem et perspicuam methodum ad analysin et genesin orationum ostendens, quod in usum tironum rhetoricae, fidei suae creditorum Adornatvit M. Emericus Fridvald, R. Scholae Bojan. Lesnae Imprimebat Mich. Buk. Anno. 1690., nyolcadrét

Az 1680-as évek végén nevét Friedwaldra németesíti. 1690. febr. 5-én egy személyiség halálára latin emlékverset ír. Úgy látszik, a kis település nem elégti ki nagy ambícióit, ezért amikor Lesznóban 1695-ben megürül a rektori állás a híres Comenius alapította iskolában, elvállalja, jóval kevesebb fizetésért.

Itt a tantestület rektorból, konrektorból, kántorból és orgonistából állt, akik a négy osztályt tanították. A rektor fizetése 1699-ben 80 rajnai tallér, szolgálati lakása is van. Az északi háborúban 1707-ben az oroszok felégetik a várost, F. Imre a tantestületben másodmagával marad az orgonistával, sőt családja Fraustadtba menekül, ahol fizetés híján fél évig felesége vagyonkájából élnek. Novemberben visszatér, új iskola építésébe fognak, 1709-ben fejezik be. 1709–1710-ben Lesznóban pestisjárvány van. F. Imre 1711. március 19-én anyagi szükségében kérvényezi, hogy új ablakot készítsenek a házába, mert az asztalos, akit előre kifizetett, pestisben meghalt. Kéri még, hogy fizetését emeljék 100 rajnai tallérra, amennyit még Bojanowóban kapott, ahol még 100 lengyel gulden melléke is volt az iskolai prédikációért.¹⁵ Itt is szívesen vállalná a konrektor helyettesítését heti 7-8 órában. Ha nem kapja meg, a sorsa „äusserst krepieren”. 1713-ban a tantestület egy konrektorral három főre növekszik, 1719-ben kántort is kapnak. A rektor 1724-ben erői fogytán kiérdemesül, méltatják tehetőségét, szorgalmát, hűségét. 1731-ben hal meg. Úgy látszik, Lesznóban sem tudta megvalósítani terveit, humanista koncepciója ütközött a modernebb Komenski-pedagógia hagyományával. Rektorsága alatt egy iskoladrámát sem adtak elő, míg előtte és utána igen, viszont ő sem alkotott Lesznóban egyetlen sort sem. Sorsa csak ithonról nézve, Rezik szerint „felicissimus”.¹⁶

ID. FRIVALDSZKY JÁNOS

Egy Böhme-olvasókör az 1630–40-es években. Jacob Böhme első könyve – a *Der Weg zu Christo* – még életének utolsó évében, 1624-ben jelent meg Görlitzben.¹ Halála után barátai és tisztelői gondozták tovább az életművét, de a második s egyben hosszú időre utolsó hazai kiadás 1628-ban láthatott napvilágot, szintén Görlitzben Johann Rhambánál.² A következő években, sőt évtizedekben Hollandia, s mindenekelőtt Amsterdam vált a német és holland nyelvű Böhme-kiadások központjává, illetve nemcsak az övé, hanem más misztikus szerzőké is, akik vallási és/vagy politikai okokból nem jelenhettek meg Németországban, ahol a protestáns ortodoxia megerősödése miatt szigorú cenzúra volt.³

¹⁵ SMEND, Gottfried: *Evangelisches Schulwesen in Lissa*. É. n. (1911?) 9–13, 64.

¹⁶ REZIK 1971, 137.; *Pallas Lexikon* „Lissa” és „Comenius” címszavak.

¹ BUDECKE, Werner: *Die Jakob Böhme-Ausgaben. Ein beschreibendes Verzeichnis*. 1. Teil. Göttingen, 1937. Nr. 14 (A továbbiakban: BUDECKE.)

² Uo., Nr. 15. Ez ismét a *Der Weg zu Christo* volt.

³ Ehhez érdemes végiglapozni a Hollandiában kiadott német nyelvű könyvek korántsem teljes katalógusát a XVII. századra vonatkozóan. L. BRUCKNER, John: *A Bibliographical Catalogue of Seventeenth-Century German Books Published in Holland*. The Hague–Paris, 1971. (A továbbiakban: BRUCKNER.)